

MANIFEST PROVINCIALE STATENVERKIEZINGEN 2027

Een sterke regionale economie wordt mede vormgegeven door een betrokken provincie die investeert in economische structuurversterking. Provincies dragen bij aan een goed vestigingsklimaat door onder meer ruimte te bieden aan (nieuwe) bedrijvigheid, te investeren in wegen en openbaar vervoer, uitbreiding van elektriciteitsnetten te faciliteren en milieuvergunningen te verlenen. Ook is het provinciale beleid onmisbaar voor het behoud van bruisende binnensteden, buurt- en wijkwinkelcentra en voldoende voorzieningen in toekomstbestendige buitengebieden, toerisme en recreatie.

Met de provinciale Statenverkiezingen in zicht, bieden VNO-NCW en MKB-Nederland de provincies een handreiking. Voor een aantal algemene en specifieke thema's doen wij concrete beleidssuggesties. Wij hopen dat deze een plek krijgen in de verkiezingsprogramma's en in het provinciale beleid. Laten we samen, de politiek en het bedrijfsleven, de handen ineenslaan om de uitdagingen aan te pakken.

Inhoud

1. Arbeidsmarkt en onderwijs	4
2. Innovatie en AI	4
3. Weerbaarheid	5
4. Ruimte voor economische ontwikkeling	6
5. Infrastructuur en bereikbaarheid	7
6. Vergunningverlening versnellen	7
7. Aanpak netcongestie en energie-infrastructuur	8
8. Oplossing stikstofdossier	8
9. Water	9
10. Detailhandelsbeleid	10
11. Grensregio's	10
12. Gastvrijheidssector	11
13. Aanbesteden en inkopen	11

1. Arbeidsmarkt en onderwijs

De krapte op de arbeidsmarkt is een van de grootste belemmeringen voor economische groei, verduurzaming en innovatie. Provincies kunnen als verbinder en aanjager een sleutelrol spelen in het versterken van de aansluiting tussen onderwijs, scholing en arbeidsmarkt. Het is belangrijk om juist op provinciaal niveau partijen bijeen te brengen en krachten, middelen en initiatieven te bundelen.

ONS ADVIES

- Ontwikkel regionale agenda's met ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeenten en UWV.
- Investeer in technisch beroepsonderwijs en behoud van vakopleidingen in iedere regio.
- Stimuleer praktijkleren, om- en bijscholing en leven lang ontwikkelen.
- Benut onbenut arbeidspotentieel door gerichte begeleiding naar werk en maak daar middelen voor vrij.
- Verbind economic boards, arbeidsmarktregio's en ondernemersnetwerken, zodat partijen elkaar beter weten te vinden en middelen effectiever worden ingezet.
- Besteed bijzondere aandacht aan vaardigheden die nodig zijn voor digitalisering, AI, energietransitie en technologische innovatie.

2. Innovatie en AI

Voor innovatie zijn sterke ecosystemen nodig, waarin ondernemers, kennisinstellingen en overheden samenwerken. Provincies kunnen via Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's), campussen en innovatiehubs ecosystemen versterken of (helpen) opzetten.

ONS ADVIES

- Versterk regionale innovatie-ecosystemen: investeer via ROM's, fondsen en cofinanciering in startups en scale-ups en innovatief mkb.
- Zorg voor voldoende ruimte, energiecapaciteit en bereikbaarheid op campussen en innovatieclusters.

Provincies zijn ook van betekenis als het gaat om AI. De vraag naar AI-toepassingen en digitale infrastructuur groeit explosief. Bedrijven kunnen met AI-technologie hun marktpositie versterken. Er is ruimte nodig voor clusters van datacenters om de benodigde rekencapaciteit te huisvesten. Daarvoor moeten provincies locaties aanwijzen binnen de ruimtelijke ordeningskaders van het Rijk.

ONS ADVIES

- Wijs geschikte locaties aan voor datacenters met AI-rekencapaciteit.
- Zorg voor vergunningen voor uitbreiding van het elektriciteitsnet, zodat datacenters een aansluiting krijgen met voldoende capaciteit.
- Voorkom dat lokale verboden of moratoria de ontwikkeling van noodzakelijke digitale infrastructuur blokkeren zonder haalbare alternatieven.

3. Weerbaarheid

Economische weerbaarheid en nationale veiligheid zijn in deze tijd belangrijke opgaven, juist in de provincies. Bedrijven spelen een cruciale rol bij het functioneren van vitale infrastructuur, energievoorziening, logistiek, voedselvoorziening en digitale netwerken.

ONS ADVIES

- Versterk samenwerking binnen vitale clusters zoals havens, industrie, logistiek en agro.
- Faciliteer op verzoek van bedrijven de beschikbaarheid van noodstroomvoorzieningen en back-upsystemen.
- Faciliteer redundantie in energie- en dataverbindingen via ruimtelijke planning en regionale samenwerking.
- Reserveer ruimte voor defensie-gerelateerde maakindustrie, opslag en testfaciliteiten en neem het bedrijfsleven mee in het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD).
- Organiseer matchmaking tussen Defensie, kennisinstellingen en ondernemers en zorg voor een duidelijk aanspreekpunt voor bedrijven.
- Investeer in infrastructuur die geschikt is voor civiele én militaire mobiliteit.
- Neem cyberweerbaarheid expliciet mee in economische programma's.

4. Ruimte voor economische ontwikkeling

Nederland heeft in verhouding tot het aantal inwoners een klein oppervlak. Bovendien wordt 54 procent daarvan in beslag genomen door landbouwgrond. Tegelijkertijd hebben we ruimte nodig voor infrastructuur, energie, water, bodem en klimaat, defensie, recreatie, natuur, woningbouw én bedrijvigheid.

De ruimte voor economie is een ondergeschoven kindje. Die bedraagt slechts 2,6 procent van het Nederlandse landoppervlak. Op korte termijn ontstaan hoe dan ook acute tekorten aan bedrijventerreinen. Daar komt bij dat voor de transitie naar een circulaire en toekomstbestendige economie extra ruimte noodzakelijk is, namelijk circa 15 procent meer bedrijventerreinen tot 2050 (5.000-9.500 hectare). Het kabinet-Jetten, dat kiest voor 1,5 procent structurele economische groei, is van mening dat voldoende ruimte voor economie daarvoor een randvoorwaarde is.

ONS ADVIES

- Maak structureel méér ruimte vrij voor bedrijven, op korte en lange termijn. Reserveer hectares voor bedrijventerreinen, industrieclusters, campussen, logistiek en digitale infrastructuur.
- Bescherm bestaande bedrijventerreinen tegen ongewenste transformatie naar bijvoorbeeld woongebied. Maak werk van intensiever gebruik van bestaande terreinen.
- Borg dat geen nettoverlies van economische ruimte plaatsvindt zonder volwaardige compensatie.
- Maak afspraken over uitbreiding van bedrijventerreinen op de lange termijn (2040), want de aanleg duurt tien tot vijftien jaar.
- Zorg niet alleen voor fysieke ruimte, maar ook voor milieuruimte en ontwikkelruimte. Dat is nodig voor kwalitatief hoogwaardige en goed bereikbare locaties voor onder meer de maakindustrie, logistiek en watergebonden bedrijvigheid.
- Betrek ondernemers vroegtijdig bij locatiekeuzes, herstructurering en gebiedsontwikkeling.

5. Infrastructuur en bereikbaarheid

Voor de leefbaarheid en economische vitaliteit van provincies is het essentieel om infrastructuur strategisch te onderhouden en waar nodig gericht uit te breiden. Dit speelt op de weg, op het spoor en op het water. Een integrale benadering is noodzakelijk om stagnatie in het personen- en goederenvervoer te voorkomen.

Een groot deel van de Nederlandse infrastructuur uit de jaren vijftig en zestig nadert inmiddels het einde van zijn technische levensduur. Bruggen, viaducten, sluzen en wegen staan onder toenemende druk door intensief gebruik, terwijl onderhoud jarenlang onvoldoende prioriteit heeft gehad.

De provincie vervult als één van de infrastructuurbeheerders een sleutelrol. Goede verbindingen tussen bedrijventerreinen, woonwijken, stadscentra en de aansluiting op provinciale en rijksinfrastructuur zijn cruciaal.

ONS ADVIES

- Versnel onderhoud en vervanging van wegen, bruggen, viaducten en sluzen.
- Waarborg de bereikbaarheid tijdens de onderhoudswerkzaamheden.

6. Vergunningverlening versnellen

Vergunningverlening bepaalt in hoge mate of ondernemers kunnen investeren, verduurzamen en uitbreiden. Het is goed als provincies hun rol als opdrachtgever van omgevingsdiensten nadrukkelijk benutten om vergunningverlening voorspelbaar, praktisch en uniform te maken.

ONS ADVIES

- Stuur omgevingsdiensten op duidelijke prestaties.
- Zorg voor voorspelbare doorlooptijden.
- Werk met vaste aanspreekpunten voor ondernemers.
- Organiseer tijdig vooroverleg.
- Zorg voor uniforme toepassing van regelgeving.
- Pas risicogericht toezicht toe.

7. Aanpak netcongestie en energie-infrastructuur

Netcongestie vormt inmiddels één van de grootste economische knelpunten van Nederland. De provincies hebben middelen om energiehubs te faciliteren. Ook verlenen zij vergunningen bij uitbreiding van de netten. Zonder voldoende capaciteit op het elektriciteitsnet lopen investeringen in verduurzaming, uitbreiding en innovatie vast.

ONS ADVIES

- Wijs versneld locaties aan voor transformatorstations, kabeltracés en energie-infrastructuur.
- Faciliteer energiehubs op bedrijventerreinen.
- Stimuleer batterijsystemen en lokale opslag.
- Versnel vergunningprocedures voor energieprojecten.
- Ondersteun collectieve oplossingen zoals groepscontracten.
- Verbind energie-infrastructuur nadrukkelijk aan economische ontwikkelagenda's.

8. Oplossing stikstofdossier

Stikstof is een provinciaal kerndossier als het gaat om het verlenen van vergunningen, investeringen, natuur en werkgelegenheid. Dit gaat alle ondernemers aan. Ondernemers hebben behoefte aan duidelijkheid, ontwikkelruimte en juridisch houdbare oplossingen.

ONS ADVIES

- Tref gebiedsgericht concrete maatregelen die emissies verlagen om verslechtering van de natuur te voorkomen en natuurherstel te bevorderen.
- Betrek het bedrijfsleven structureel bij de uitwerking van die maatregelen, zodat praktische oplossingen centraal staan en nieuwe belemmeringen worden voorkomen.
- Koppel natuurherstel en natuurbeheer aan ontwikkelruimte.
- Zorg binnen de provinciale rol voor transparante keuzes over beschikbare ontwikkelruimte voor natuur, landbouw, woningbouw, (energie-)infrastructuur, legalisatie van PAS-melders en interimers en verduurzaming van bedrijven.
- Voorkom generieke vergunningstops en maak in plaats daarvan juist vergunningverlening weer mogelijk waar dat kan.
- Werk samen met Rijk, gemeenten, ondernemers en natuurorganisaties.

9. Water

Water is steeds belangrijker voor economische ontwikkeling. Provinciaal beleid raakt aan drie gebieden:

1. *Waterbeschikbaarheid*

Beschikbaarheid van water is een randvoorwaarde voor een sterke provinciale economie. Het gaat om grondwater, oppervlaktewater en drinkwater. Door bedrijven gewenste nieuwe aansluitingen of uitbreiding van bestaande aansluitingen, worden in verschillende provincies nu al geweigerd. Provincies moeten daarom ruimte reserveren voor nieuwe en bestaande drinkwaterbronnen in hun ruimtelijke plannen. Daarnaast is het cruciaal dat zij de vergunningverlening voor de ontwikkeling van nieuwe bronnen versnellen.

2. *Klimaatadaptie*

Adequate ruimtelijke inbedding van klimaatrisico's is nodig om te zorgen dat wonen, werken en investeren ook op langere termijn verantwoord mogelijk blijven. Provincies hebben een belangrijke rol om die keuzes vast te leggen in hun ruimtelijke plannen.

3. *Waterkwaliteit*

Een goede waterkwaliteit is noodzakelijk voor natuur, gezondheid en een toekomstbestendige economie. Provincies hebben een belangrijke rol om samen met medeoverheden en vergunningverleners te zorgen voor duidelijkheid en zekerheid bij het bedrijfsleven op het gebied van indirecte lozingen, toezicht en handhaving.

ONS ADVIES

- Zorg voor voldoende beschikbaarheid van water voor de economie in balans met het watersysteem.
- Versnel vergunningverlening voor nieuwe drinkwaterbronnen.
- Investeer in zoetwaterberging en waterbeschikbaarheid.
- Werk samen aan uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.
- Voorkom dat de kosten van water voor bedrijven sterk stijgen; zet de inkomsten uit de heffingen in waarvoor ze bedoeld zijn, zoals waterbesparing of klimaatadaptatie.

10. Detailhandelsbeleid

Buurt -en wijkwinkelcentra zijn essentiële basisvoorzieningen voor leefbaarheid en sociale cohesie, zeker voor kleine kernen. Ze maken dat mensen er blijven wonen of komen wonen. Retail is het hart van de lokale gemeenschap. Hierdoor blijven ook andere voorzieningen behouden, zoals scholen, zorg en kinderopvang. De provincies spelen een cruciale rol in het bewaken van een evenwichtige en toekomstbestendige detailhandelsstructuur. Ze waarborgen via detailhandelsadviescommissies dat alle gemeentelijke detailhandelsvisies worden afgestemd, actueel zijn en overcapaciteit in beeld brengen en daadwerkelijk verminderen.

ONS ADVIES

- Veranker detailhandelsbeleid in de provinciale programma's en borg de naleving.
- Maak middelen vrij voor winkelcentra in binnensteden, vooral ook in de kleine kernen, zodat ook daar de leefbaarheid en sociale cohesie beschermd wordt.
- Maak duidelijke keuzes over kansrijke winkelgebieden.
- Verminder structurele overcapaciteit.
- Stimuleer publiek-private samenwerking.
- Ondersteun gemeenten met kennis, capaciteit en financiering.
- Voer periodiek koopstromenonderzoek uit.

11. Grensregio's

Grensregio's hebben te maken met een ongelijk speelveld door verschillen in belastingen, accijnzen en regelgeving in Nederland, België en Duitsland. Nederland is duur en heeft een strengere regelgeving. Ondernemers in tal van sectoren zien hierdoor hun omzetten steeds verder teruglopen.

ONS ADVIES

- Ontwikkel regionale investeringsagenda's voor grensregio's.
- Anticipeer op het nationale Gemeenschapsfonds.
- Bescherm essentiële voorzieningen.
- Ondersteun lokaal ondernemerschap.
- Bevorder lokaal inkopen en aanbesteden, zet een bedrijvenregister op.
- Houd lokale lasten en regeldruk beperkt.

12. Gastvrijheidssector

De gastvrijheidssector levert een belangrijke bijdrage aan economie, werkgelegenheid, leefbaarheid en brede welvaart. Toerisme en recreatie, inclusief horeca, cultuur, evenementen, sport en verblijfsrecreatie versterken steden, dorpen en buitengebieden. De sector draagt niet alleen bij aan economische groei, maar ook aan gezondheid, ontmoeting, sociale samenhang en een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Provincies kunnen ruimte voor recreatie en toerisme volwaardig meenemen in ruimtelijke en economische keuzes en het verschil maken door samen met ondernemers te investeren in bereikbaarheid, energie-infrastructuur, aantrekkelijke centra, vitale recreatiegebieden en regionale arbeidsmarkt- en scholingsprogramma's.

ONS ADVIES

- Neem toerisme en recreatie expliciet op in economische agenda's en omgevingsvisies, en zorg dat het volwaardig wordt meegewogen naast wonen, werken, natuur, bereikbaarheid en energie.
- Investeer in bereikbaarheid van recreatieve gebieden en stimuleer gebiedsgerichte ontwikkeling.
- Bevorder spreiding van bezoekers en slimme combinaties met natuur, landschap, mobiliteit en leefbaarheid.
- Investeer in scholing en arbeidsmarktprogramma's voor de sector.
- Versterk samenwerking tussen ondernemers, gemeenten, onderwijsinstellingen en provincies en ondersteun regionale investeringsagenda's.
- Verminder regeldruk, versnel vergunningprocedures en ondersteun ondernemers bij netcongestie en verduurzaming.

13. Aanbesteden en inkopen

Provincies staan de komende jaren voor complexe uitdagingen op het gebied van energie-infrastructuur, openbaar vervoer, onderhoud en vervanging van grote infrastructurele werken, klimaatadaptatie, gebiedsontwikkeling en digitalisering. Zij zullen aanbesteden en inkopen, waarbij de vraag op de markt in de meeste gevallen groter is dan het aanbod. Provincies concurreren met het Rijk, gemeenten, waterschappen, netbeheerders, ProRail en private opdrachtgevers om dezelfde schaarse aannemers, adviesbureaus en technische professionals. In deze 'aanbodmarkt' moeten provincies zich ontwikkelen tot aantrekkelijke opdrachtgevers. Professioneel opdrachtgeverschap wordt daarom steeds belangrijker.

ONS ADVIES

- Publiceer meerjarige investerings- en opdrachtenagenda's.
- Betrek ondernemers vroegtijdig bij planvorming.
- Hanteer proportionele eisen.
- Verdeel risico's eerlijk.
- Stimuleer innovatiegerichte aanbestedingen.
- Maak opdrachten toegankelijk voor mkb-bedrijven.
- Beperk onnodige administratieve lasten.

KIES, VERSNEL EN VOER UIT

Veel oplossingen zijn bekend. Het verschil zit niet langer in nieuwe plannen, maar in uitvoering. Ondernemers vragen provincies om keuzes te maken, tempo te verhogen en samen te werken aan een sterke regionale economie.

Een sterke provincie ontstaat niet vanzelf. Zij vraagt om provincies die ruimte geven aan ondernemerschap, investeren in uitvoeringskracht en samen met ondernemers bouwen aan brede welvaart, innovatie, weerbaarheid en toekomstbestendige economische groei.

© VNO-NCW, 30 juni 2026

VNO-NCW

MKB
Nederland

